

Nea Loppi

**OIKEAN JA VÄÄRÄN TIEDON
SUMENEVA RAJA**
Syyt misinformaation leviämiseen

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

01/2025

TIIVISTELMÄ

Nea Loppi: Oikean ja väärän tiedon sumeneva raja- Syyt misinformaation leviämiseen
Kandidaatintutkimus
Tampereen yliopisto
Viestinnän monitieteinen tutkinto-ohjelma
01/2025

Misinformaation ja oikean tiedon ero, erityisesti internetissä, on sumea. Kykyämme erottaa tai tiedostaa misinformaatio testataan koko ajan etenkin arkielämässä, mutta myös akateemisessa maailmassa. Tässä kandidaatintutkimuksessa tarkastellaan misinformaation leviämistä yhteiskunnassa ja sitä ympäröiviä faktoja, kuten tiedonluotettavuuden kysymyksiä. Tutkimuksessa ollaan myös erityisesti kiinnostuneita internetin asemasta misinformaation leviämisessä. Aihetta lähestytään viestinnän- ja informaatioalan aiempien tutkimusten kautta.

Tutkimusmenetelmänä toimii kirjallisuuskatsaus, joka on hyvä tutkimusmenetelmä yleiseen tiedon tarkasteluun ja johtopäätöksiin etsimiseen aiemmista tutkimuksista. Tutkimusaineistoina toimii vertaisarvioitua tutkimusartikkelit, julkaistut teokset ja yksi tilastotietoa jakava verkkosivusto. Suurin osa aineistoista on julkaistu 2010–2024 eli noin viidennen kymmenenvuoden sisällä paria poikkeusta lukuun ottamatta.

Tutkimustulosten mukaan tiedon luotettavuuteen vaikuttaa ihmisten tietokäyttäytyminen kuten olemassa olevat ajatusmallit, tunnetut lähteet ja tavat hakea tietoa. Ajatusmalleissa korostetaan nopean ja pohtivien ajatusmallien erot ja niiden vaikutus tiedon omaksumiseen ja sen luotettavuuden arvioimiseen. Misinformaation leviämiseen yleisesti vaikuttavat tekijät ovat yhteiskunta, media ja inhimillinen toiminta. Misinformaatio hyötyy nykyaikaisesta tavasta, jolla sisältöä jaetaan mediassa ja sitä on hankalaa korjata jälkikäteen. Internetin kasvu on vaikuttanut misinformaation leviämiseen ja tietyt verkkojen rakenteen piirteet avustavat tätä kehitystä. Tiedon suuri määrä tekee misinformaation leviämisestä helppoa tiedostamisesta huolimatta. Kaikukammiot vahvistavat väärin signaalien kulkemista ja tiedon suppea määrä voi altistaa meidät tiedon jatkuvalla toistolle. Johtajien ja päätöntekijöiden agendat vahvistavat nykyistä kehitystä.

Avainsanat: Tietokäyttäytyminen, misinformaatio, internet, sosiaalinen media, kaikukammiot

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	VIITEKEHYS	2
	2.1 Käsitteet	2
	2.2 Kaikukammiot	3
3	TUTKIMUSASETELMA.....	5
	3.1 Tutkimuskysymykset	5
	3.2 Tutkimusmenetelmä.....	5
	3.3 Tutkimusaineisto	6
4	KIRJALLISUUSKATSAUS	8
	4.1 Hankitun tiedon luotettavuuteen vaikuttavat tekijät	8
	4.2 Yleisiä syitä misinformaation leviämiseen	10
	4.3 Internet ympäristön edut misinformaatiolle.....	13
5	KESKUTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET	20
	5.1 Analyysi ja yhteenveto	20
	5.2 Pohdinta.....	23
6	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Misinformaatio on meille kaikille tuttua, mutta hyvin harvoin ensimmäisenä mielesämme. Internet aikakausi on tuonut uudenlaisen ajatuksen totuuden jälkeisestä yhteiskunnasta, missä vanhoja faktoja uudelleenkirjoitetaan käyttäen itsevalittuja konteksteja mielivaltaisesti. Näiden toisenlaisten totuuksien pohja on kuitenkin modernissa digitaalisessa mediassa ja yleisön roolissa niin uutisiin reagoijina kuin myös aktiivisina sisällöntuottajina sosiaalisessa mediassa. Digitaaliset ja sosiaaliset mediat toimivat vuorovaikutuksessa yleisöjensä kanssa ja tekevät nykyajan informaation kulusta yhä monisyisempää ja hankalampaa seurata. Internetissä kannattaa tietää, mitkä tekijät vaikuttavat tiedon luotettavuuteen ja yleisen systeemien rooli misinformaation leviämisessä.

Tässä kandin tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan, miten saatavilla olevan tiedon luotettavuutta voidaan arvioida siihen vaikuttavien tekijöiden avulla, mitkä ovat yleisimmät syyt misinformaation leviämiseen ja miten internet ympäristö avustaa tätä kehitystä. Käytännössä tarkastelen siis aiempia tutkimuksia liittyen misinformaation leviämiseen ja sen leviämistä edesauttaviin tekijöihin.

Tarkoitus on lähestyä tutkimuskysymyksiä informaatiotutkimuksen käsitteiden valossa. Esillä tutkimuksessa on erityisesti tietokäyttäytyminen, kommunikaatioon vaikuttavat ajatusmallit ja käytännöt, ja mikä johtaa väärälle tiedolle altistumiseen tiedonhankinnassa ja muille välittämisessä. Tarkastelen myös, miten yleinen yhteiskunnassa tapahtuva ryhmäytyminen vaikuttaa tiedon omaksumiseen tai sen hylkäämiseen. Tutkimusmenetelmänä toimii kirjallisuuskatsaus, ja tarkemmin narratiivinen lähestymistapa. Tämän pohjalta analysoin lukemaani, keskustelen ja teen johtopäätöksiä jo tehdyistä tutkimuksista ja tulevaisuuden mahdollisuuksista oppimani pohjalta.

2 VIITEKEHYS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielman kannalta tärkeimpiä käsitteitä, joiden kautta tutkielman aihe ja tutkimusongelma saavat pohjaa ja joita käytän analyysissä. Keskeisimpiä käsitteitä, jotka esittelen ovat misinformaatio ja disinformaatio, tietokäyttäytyminen; kuten tiedonhankinta, -haku ja -jakaminen, ja viimeisenä kaikukammiot. Kaikukammiot etenkin on hyvä ymmärtää teoriassa ja pitää mielessä sillä niistä ei aina puhuta suoraan tutkimuksissa, mutta ne esiintyvät silti osana yhteiskunnallista keskustelua, etenkin kun puhutaan misinformaation yleistymisestä, ja kun aineistot sivuavat politiikantutkimusta.

2.1 Käsitteet

Misinformaatio on tahattomasti välitettyä virheellistä tai väärää tietoa. Misinformaatio viittaa siis tietoon, joka on epäkorrektia, mutta ei välttämättä ole tahallisesti väärää. Misinformaatiota voidaan kuvata yleisesti epätodellisena ja on oikeaan asiantuntevaan tietoon verratessa selkeästi virheellistä. (Vraga & Bode, 2020.) Vastakohtaisesti disinformaatio on tahallisesti välitettyä virheellistä tai väärää tietoa. Disinformaatio sisältää aina tarkoituksen manipuloida, väärentää tai halun rikkoa tiedon konteksti (Tandoc ym., 2018; Wardle, 2017) —disinformaatio nähdään kuitenkin äärirajan osajoukkona misinformaatiota, jonka perustarkoitus on pettää tiedonhakijaa (Hameleers ym., 2021). Disinformaatio myös hyvin usein muuntuu misinformaatioksi elinkaarensa aikana, koska hallitseva tekijä disinformaatiolle on tarkoitus häiritä ihmisten normaalia tiedonsaantia. Tässä tutkimuksessa kiinnitetään huomiota ensisijaisesti misinformaatioon, mutta myös disinformaatio mainitaan sen yhteydessä, koska näillä kahdella on useasti korrelaatiota.

Tietokäyttäytyminen on kattotermi, jolla viitataan tiedonhankintaan, tiedonkäyttöön ja tiedonjakamiseen (Savolainen 2007). Sille vastaava käsite on tietokäytäntö, joka sivuuttaa ”käyttäytymisen” psykologisen narratiiviin (McKenzie, 2003; Savolainen, 2008). Kyseessä on kuitenkin kaksi käsitettä, joiden kautta ihmisen tapaa hankkia, käyttää ja jakaa tietoa voidaan selittää ja tutkia. Tutkielmassa sekä psykologinen että käytännöllinen aspekti misinformaation leviämisessä ja omaksumisessa otetaan huomioon.

Tiedonhankinta alkaa aina tiedon tarpeesta, oli se sitten tiedostettua tai tiedostamattomaa ja tiedon tarve johtaa tiedonhankkimiseen (Case, Given, & Mai, 2016, s. 55–58). Tiedonhankintaan kuuluu analysointi, arviointi, järjestäminen ja käyttö. Tietoa voi hankkia monella tapaa, joista yksi tapa on tiedonhaku. Tiedonhaku hyödyntää internetissä olevia hakukoneita ja muita verkkopohjaisia hakutyökaluja, joita usein löytyy verkonsivustoilta joku upotettuna tai näkyvästi kuten esimerkiksi personoivat algoritmit tai tekoäly.

Tiedonjakaminen, vaikka vanha konsepti, on saanut täysin uuden elämän internetissä ja etenkin sosiaalisen median kautta. Kaikkein yksiselitteisimmin se on tiedon välittämistä eri metodein yhdeltä ihmiseltä toiselle käyttäen jotain mediumia hyväksi. Sitä voi olla esimerkiksi puhuminen toiselle keskustelun muodossa, mutta informaatiotutkimuksessa tutkitaan enimmäkseen sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa jakamista. Jakamisen nimimerkki, kuten esimerkiksi Twitteristä eli nykyisestä X:stä tunnettu ”twiitti”, sekä muoto eli tapa millä se julkaistaan, on se sitten valokuva-, teksti- tai videoformaattissa, riippuu sosiaalisen median alustasta, jota käytetään.

2.2 Kaikukammiot

Kaikukammiot, jotka ympäröivät tiettyjä keskusteluja internetissä, syntyvät tiedostetusti, mutta hyvin usein myös tiedostamattomasti. Kun ihmisillä on mahdollisuus tehdä valinta tiedonlähteen, kuten uutispalveluiden välillä, heillä on tapana valita se uutissivusto, joka on lähimpänä heidän omia mielipiteitään (Garrett, 2009). Garretin (2009) mukaan tämä ei rajoitu vain normaalin uutismedian valintaan vaan siitä voi nähdä viitauksia kaikessa ihmisen tuottamassa mediassa - ja tekoälyn oppiessa keräämällä tätä mediaa myös yhä enemmän AI välitteisten lähteiden muodossa.

Chadwickin ja Stanyerin mukaan (2022) tietoon perustuvaan huijaamiseen johtaa tiettyjen johtajien pyrkimys manipuloida siihen suorassa suhteessa olevia konteksteja, joilla on väliä henkilöiden identiteetille ja ryhmän kokoonpanolle. Pyrkimyksenä on lisätä väärin signaalien kulkemista pääryhmän sisällä. Näiden sisäisesti kulkevien viestien avulla uskotellaan, että ryhmän uskon ja kiinnostuksen kohteet ovat hyökkäyksen alla

ulkoisten tahojen toimesta. Tarkoituksena on luoda kaksin jaottelua ja lisätä yhteiskunnallista polarisaatiota (Chadwick & Stanyer, 2022, s. 9). Tässä kontekstissa kaikukammiot ovat siis eräänlaisia kuplia, jotka syntyvät, kun yhtä mielipidettä edustava ryhmä ihmisiä pyrkii eristäytymään muusta ympäristöstä täydellisesti, vahvistaen saman mielipiteen toistumista ilman muilta ryhmiltä saatavaa vuorovaikutteista kritiikkiä. Luontaista kaikukammioissa oleville ihmisille on kieltää kaikki heidän olettamuksiaan vastustavat mielipiteet ja vastaliikkeet. Kaikukammiot ovat erittäin yleisiä eri poliittisten ryhmien ympärillä ja poliittisesti värittyneessä mediassa.

Chadwick ja Stanyer (2022) mukaan jonkun tiedon omaksumisen voi olla itsepuolustus. Oman aseman, sosiaalisen tuen, yhteenkuuluvuuden ja loppujen lopuksi identiteetin ylläpitäminen nähdään syynä vastustaa tietoa, joka on konfliktissa heidän elämäänsä tärkeässä roolissa olevan ryhmän uskomusten kanssa. Kun sidomme jotain osaksi identiteettiämme, siitä irti päästäminen on huomattavasti vaikeampaa kuin asiasta, jolle emme anna korkeaa arvoa. Väärän tai vajavaisen tiedon kanssa identifioivat henkilöt etsivät tapoja ratifioida heidän uskomuksiensa oikeudet muiden yli. Liittyminen hallitsevan mielipiteen piiriin, huolimatta negatiivisista vaikutuksista, yleensä auttaa assimiloitumaan osaksi ryhmää ja nopeuttamaan sosiaalisen statuksen saamista (Chadwick & Stanyer, 2022).

Kaikukammioiden yleisyys eri sosiopoliittisissa konteksteissa ja useilla sosiaalisen median alustoista nostaa huolen misinformaation leviämisestä ja etenkin käydyn keskustelun avoimuudesta (Baumann ym., 2020).

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa esitellään tutkielman eri vaiheita: mainitaan tutkimuskysymykset, selitetään tutkimusmenetelmä, kuvataan tutkimusaineisto sekä sen hankintaprosessi.

3.1 Tutkimuskysymykset

Pyrkimykseni on analysoida kirjallisuutta näiden kolmen tutkimuskysymyksen kautta ja pyrkiä tekemään johtopäätöksiä niiden pohjalta.

Tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa ovat:

1. Mitkä tekijät vaikuttavat hankitun tiedon luotettavuuteen?
2. Mitkä ovat yleisiä syitä misinformaation leviämiseen?
3. Miten internet ympäristönä voi edesauttaa misinformaation leviämisessä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen pohjalta pyrin tarkastelemaan mitkä yleisimmät tekijät vaikuttavat meille joka päivä saatavilla olevan tiedon luotettavuuteen. Haluan etenkin selvittää, kuinka suuri vaikutus tietokäyttäytymisellä on tiedon luotettavuus näkemyksissä ja sen arvioimisessa.

Toinen tutkimuskysymyksessä tarkastellaan, mitkä ovat yleisimpiä syitä misinformaation leviämislle ja etsitään yleistä kuvaa nykyhetken misinformaation tilanteeseen.

Kolmannes tutkimuskysymyksen pyrkimys on hahmottamaan tarkemmin mikä internetin ympäristöissä ja sen uniikeissa piirteissä kuten hakukoneissa ja sosiaalisessa mediassa edesauttaa misinformaation leviämisessä. Tarkoitus on sama kuin luontaisen ekosysteemin tarkastelussa: miten metsä toimii ympäristönä auttaakseen eliöitä kasvussa tai estääkseen niitä.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä toimii kuvailevakirjallisuuskatsaus eli yleiskatsaus valittuun kirjallisuuteen. Synonyymi kuvailevalle on narratiivinen. Tarkoituksena on löytää mitä ilmiöstä tiedetään, mitkä ovat sen keskeiset käsitteet ja käsitteiden keskinäinen suhde.

Kirjallisuuskatsauksella voidaan kuvata tutkielmanasetelmia ja teorioita, mutta myös aiheen historiaa ja kehitystä. (Vilka, 2023.) Aineiston rajauksessa ei ole käytetty mitään varsinaista ajallista rajausta tai muuta metodia kuten systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa voidaan tehdä. Aineistot ovat suurimmaksi osaa viime vuosilta mahdollisimman lähellä nykyhetkeä, mutta yleisesti internet aikakaudelta alkaen ihan 2000-luvun alusta.

Pyrkimys on muodostaa kuva siitä mitkä tekijät vaikuttavat internetissä liikkuvan tiedon luotettavuuteen ja mikä antaa mahdollisuuden misinformaation leviämiselle. Tämän kuvan muodostamiseksi kirjallisuuskatsaus valikoitui menetelmäksi, koska se tuntui oikealta ajatellen tutkimusasetelmaa. Tarkoitus on löytää yleiskuva kokoamalla ja esittelemällä aiempia tutkimuksia. Lopuksi analysoidaan ja tuodaan esiin johtopäätöksiä luetun perusteella ja keskustellaan valitun aineistojen pohjalta tämän tutkimukseen liittyvistä pohdinnoista ja mahdollisuuksista tulevaisuuden tutkimusta ajatellen.

Aikaisemman tutkimuksen kattava määrä ja sen monitieteellisyys nostaa hankaluuksia aiheen rajaamisessa ja relevantin tiedon löytämisessä, mutta koska pyrkimys on kuvailemaan katsaukseen tarkoitukseni ei ole käyttää kaikkea löytyvää aineistoa hyväksi tässä kandintutkimuksessa.

3.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona toimii kirjallisuus ja tieteelliset artikkelit liittyen misinformaatioon sekä sitä ympäröiviin käsitteisiin. Aineiston hankinnassa hyödynsin tiedonhakua Andorissa ja Google Scholarissa sekä luentokirjallisuutta. Aineistoa hyödyntämiseen käytin alustoja ja tietokantoja ScienceDirect, EBSCO, ProQuest ja Sage Journals.

Haussa käytin pääosin englanninkielisiä hakulausekkeita, sillä suomen kielellä saa huomattavasti suppeammin tuloksia haussa. Suurin osa aiemmista tutkimuksista on englannin kielellä. Sama pätee myös suomalaisten tekemään tutkimukseen. Tutkielmassani hyödynnän siis suurimmaksi osaa ulkomailla tai kansainvälisesti tehtyjä tutkimuksia.

Hakulausekkeet sisälsivät avainsanoja liittyen tutkimuskysymyksiin tai jo löydettyihin aineistoihin sekä niiden variaatioita. Avainsanoja olivat muun muassa *misinformaatio*, *social media*, *echo chambers*, *credibility* ja *exposure*.

Aineistot koostuvat vertaisarvioituista tieteellisistä artikkeleista, julkaistuista teoksista ja muutamasta tilastoja antavasta internetsivustosta. Tilastot kyseisiltä sivuilta ja aineistoista ovat suhteellisia julkaisuvuoden ja tilastojen laatijoiden mukaan.

Koska kyseessä on tutkielma misinformaatiosta käytin huomattavaa seulaa aineistojen tarkastelussa, jotta tällä tutkimuksella toivottavasti ei edistetä väärän tiedon leviämistä ainakaan tiedostetusti. Kannustan lukijoita myös perehtymään käytettyyn aineistoon tämän tutkielman lukemisen jälkeen täyden kuvan saamiseksi. Toivon, että tämä tutkimus toimii porttina aiempaan ja tulevaisuuden tutkimukseen.

4 KIRJALLISUUSKATSAUS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimusmenetelmän avulla seulottuja aineistoja kirjallisuuskatsauksena. 4.1 luvussa tarkastellaan aineistoja tiedon luotettavuuden arvioimisesta, 4.2 luvussa misinformaation leviämisen yleisiä syitä ja 4.3 jatketaan vielä yksityiskohtaisemmin internet ympäristön roolista leviämisessä.

4.1 Hankitun tiedon luotettavuuteen vaikuttavat tekijät

Tiedon valtava määrä verkossa on nostanut informaatioon ja lähde luotettavuuteen liittyvän tutkimuksen kasvua (Metzger, Flanagin & Medders, 2010, s. 413). Metzger, Flanagin & Medders 2010 tutkimuksessa tutkivat 109 internetin käyttäjää. Suurin osa osallistujista käytti muita ihmisiä tiedon luotettavuuden arvioimiseen, usein ryhmätyökalujen avulla. Tutkimuksessa tutkittiin sosiaalisia ja kognitiivisia heuristiikkoja. 2013 tutkimuksessa Metzger ja Flanagin keskittyivät verkossa olevan tiedon luotettavuuteen (credibility) ja luottamukseen (trust) vain kognitiivisten heuristiikkojen näkökulmasta.

Kiinnostuksella tiedon luotettavuuteen on akateemisesta näkökulmasta pitkä historia. Se johtaa aina antiikin kreikkaan asti, ensimmäisiin filosofiin ja heidän kirjoituksiinsa. Sen ajan retorisissa kirjoituksissaan Aristoteles mainitsee *eetoksen*, *paatoksen* ja *logosin* eli luonne, tunteet ja järki vastakkain aseteltuina. Näiden kautta entisaikoina arvoitiin saadun tiedon luotettavuutta puhutun tarinan ollessa valtatiedon muoto, koska kirjallisen tiedon määrä oli vielä vähäinen. (Hovland ym., 1953.)

Nykyään tiedon luotettavuutta pyritään tarkastelemaan esimerkiksi tiedon lähteen uskottavuuden arvioimisella. Tämä tukeutuu enimmäkseen näkemyksiin luotettavuudesta ja informaation lähteen asiantuntijuudesta, jonka päättää ensisijaisesti tiedon sen hetkinen viimeisin käyttäjä. Kyseessä on käsitejohtoinen lähestymistapa luotettavuuteen viestintätieteiden ja psykologian tutkimuksessa, joka ensisijaisesti keskittyy 'lähteen' luotettavuuteen kuten puhujien sanomaan ja edustaa eetosta eli lähteen luonteen arvioimista. Informaatiotieteissä kuten informaatiotutkimuksessa, tutkimus keskittyy vastaakohtaisesti itse fyysisen tiedon luotettavuuteen, missä painoarvo on 'viestin' uskottavuudella enemmän kuin sen välittävän puhujan ja mikä edustaa logosta nykyajassa eli

järkiperäisen, faktapohjaisen tiedon todistamista. Tällä erolla on huomattavasti arvoa digitaalisessa ympäristössä, koska verkossa lähteen arvioimisessa kumpaakin lähestymistapaa voidaan käyttää erikseen tai yhtä aikaa riippuen tarvitaanko arvioimiseen lähettä vai viestiä, vai molempia yhtä lailla. (Metzger & Flanagin, 2013.)

Kahneman ja Thaler & Sunstein (2009) esittelevät kahta ajatusmallia: nopea ja hidas (Kahneman) tai automaattinen ja reflektiivinen (Thaler & Sunstein). Kysymyksessä on kaksi eri tapaa, joilla ihmiset käsittelevät ulkoa tulevaa tietoa. Hitaassa tai reflektiivisessä ajattelunmallissa tietoa tarkastellaan huolella, tietoisesti pohtien ja analysoiden, otetaan huomioon tiedon sisältö, merkitys ja luotettavuus kysymykset. Vastakohtaisesti nopeassa tai automaattisessa tiedon ajattelumallissa tietoa käsitellään intuitiivisesti, ei painosteta syvempään pohdintaan vaan hyödynnetään oikopolkuja ja reagoidaan opittujen ehdollistuneiden mallien avulla. Näiden kahden ajattelumallin välillä on kuitenkin aina suhde, mikä auttaa meitä ajattelemaan kummankin avulla. (Kahneman; Thaler & Sunstein, 2009; tässä Honkanen, 2016, s. 44)

Kognitiossa ehdollistuminen ajatusmalleille auttaa meitä niin misinformaation huomaamisessa, kuin myös sen huomioimatta jättämisessä. Jos yksilö kokee tehtävän vaikeaksi—kuten esimerkiksi aikaisemmin tuntemattoman tiedon käsittelyn—voi hän alkaa yhdistää tehtävään negatiivisia tuntemuksia ja se voi myös värittyä mielessä siinä valossa tulevaisuudessa. Vastakohtaisesti, jos yksilö kokee tiedon käsittelyn mielestään helpoksi, koska he ovat olleet tiedon kanssa tekemisissä aikaisemmin, positiiviset tuntemukset tehtävää kohtaa vahvistuvat ja he ovat todennäköisempiä uskomaan tähän tietoon. (Schwarz ym., 2007, s. 146). Oletettavasti nopea ajattelu alkaa aina ensin ja voi ajan myötä johtaa hitaampaan pohdiskeluun (Honkanen, 2016, s. 44) eli ensi käden tietoa ja havaintoja käsitellään yleensä opittujen ajattelumallien kautta ennen kuin aivoilla on aikaa siirtyä syvempään pohdiskeluun.

Joka päivä käsityksemme vallitsevista faktoista voi muuttua. Kun uutta tietoa, oikeaa ja väärää, on tarjolla enemmän kuin koskaan on hyvin vaikeaa tehdä eroa niiden välillä. Jos emme voi olla varmoja mistään niin se ei tarkoita emmekö voisi taistella epätietoisuutta

vastaan sillä mikään ei estä keräämästä todisteita ja käyttämästä niitä informoidussa päätöksenteossa. (O'Connor & Weatherall, 2019, s. 29.)

Paradoksaalisti, vaikka digitaalinen media ja informaation määrä saattavat hankaloittaa tiedon saantia ja kyseenalaistaa sen luotettavuuden ja estää tietämästä kuka on tietyn tiedon takana, sähköiset verkot ja sosiaalisen median sovellukset tekevät kollektiivisen tietoisuuden valjastamisesta käyttöön yhä helpompaa tiedon ja verkkolähteiden arvioinnissa (Metzger, Flanagin & Medders, 2010). Digitaaliselle tiedolle on ominaista olla jatkuvasti muokkauksen alaisena ja sen takia mikään tieto verkossa ei ole täysin ajan-kohtaista, koska itse ajankohta on jatkuvan muutoksen alla (Metzger & Flanagin, 2013).

Ihmiset usein unohtavat tiedonlähteet, joista he saavat tietoa aja myötä ja siksi ihmiset eivät yleensä tiedä, mistä he alun perin ovat jonkun tiedon jyvän saaneet. Jopa silloin, kun lähde on tallentuneena muistiin, ihmiset hyvin usein eivät pysty hyödyntämään tätä tietoa. Seurauksena voi olla tahaton plagioiminen. Vaikka ihmiset tarkoituksella unohtaisivat lähteen, heillä on siitä saatua tietoa mielessään ja se vaikuttaa heidän tietämiinsä asioihin, siksi etenkin vähemmän luotettavien lähteiden ei kannata antaa unohtua tahallaan. Viestin vaikutusvoima vahvistuu ajan myötä, kun sillä aikaa lähteen ja viestin yhteys alkaa erottumaan toisistaan. (Marsh & Yang; Southwell, Thorson & Sheble, 2018, s. 18–19)

4.2 Yleisiä syitä misinformaation leviämiseen

Misinformaatio nousee yhteydessä systeemien rakenteisiin sekä inhimillisten virheiden ja ihmisten tiedon tarpeiden tuotteena ja se nähdään erityisesti vaikuttavana ilmiönä massamedian yhteydessä, jossa se nousee uudelleen ja uudelleen osana massakommunikaatiota, nyt ja tulevaisuudessa (Southwell, Thorson & Sheble, 2018, s. 292).

Yksittäiset ihmiset kohtaavat jokapäiväisessä mediaympäristössään myyttejä, juoruja, virheellisiä viestejä ja misinformaatiota, joko tahallisesti tai tahattomasti kierrätettynä median, hallituksen ja muiden kiinnostusryhmien toimesta (Walter & Tukachinsky, 2020). Hiljattain onkin huomattu, että niin sanotut 'false news' eli väärät uutiset

kulkeutuvat sosiaalisessa mediassa huomattavasti paremmin kuin oikeat uutiset (Vosoughi, Roy & Aral, 2018).

Walter ja Tukachinskyn (2020) tieteellisessä artikkelissa käytettiin meta-analyysia misinformaation jatkuvan vaikutuksen ja korjaamisen tarkastelussa. Meta-analyysi tutkimuksessa nimettiin ajatusmallit, tiedon helppous ja tuttuus, maailmankuvan ehjyys, lähteen arvioiminen, taipuvuus negatiiviseen informaatioon ja tiedon saannin epäonnistuminen mahdollisina teorioina misinformaation jatkuvan vaikutusten selitykseen.

Keskimäärin misinformaation vaikutusta ei voi poistaa kokonaan korjauksilla. Parhaimmat tulokset korjaavilla viesteillä oli, kun ne olivat selkeitä, ajoivat samaa maailmankuvaa yleisön kanssa ja tulivat samasta lähteestä kuin misinformaatio alun perin. (Walter & Tukachinsky, 2020.) Kuten myös Hameleersin (2021) tutkimuksessa, jossa tehtiin kartoitusta kymmenessä eri Euroopan maassa ja niiden kansalaisten näkemyksistä mis- ja disinformaatioon, nähtiin, että misinformaatiota ei varsinaisesti voi korjata hyvien ja todistettujen lähteiden avulla. Korjauksilla on myös Walter ja Tukachinsky (2020) mukaan vähän vaikutusta ihmisten mielipiteisiin, jos misinformaatiota on toistettu uudelleen ja uudelleen useampaan kertaan tai kun korjauksen ja misinformaation julkaisun välillä on liikaa aikaa. Leimaamalla jonkin todistetusti luottavaksi tiedoksi ei siis helposti muuta ihmisten mielipiteitä, jos he ovat jo omaksuneet misinformaation merkityksen. Nämä löydöt ovat hyviä vahvistamaan olemassa olevia teoreettisia mentaalisia ajatusmalleja (Walter & Tukachinsky, 2020), jotka ovat omiaan levittämään niin oikeaa tietoa kuin misinformaatiota.

Marsh ja Yang mainitsevat teoksessa *Misinformation and mass audiences* (Southwell, Thorson & Sheble, 2018, s. 15) opiskelijan, jonka piti tehdä tietovisassa valinta eri abstraktien uutisotsikoiden välillä ja valita niistä oikea uutisjuttu. Opiskelija valisti otsikon, jossa Kanadan dollarin seteleiden väitettiin olevan vaahterasiirapin tuoksuisia ja vastasi oikein. Perustavanlaatuisen kysymys onkin, miten opiskelija osasi vastata oikein tähän kysymykseen, kun oli hyvin epätodennäköistä, että hänellä oli relevanttia tietoa mielessään apuna, sillä hetkellä ja koska vastaus itsessään voidaan nähdä hyvin

epäuskottavana. Marsh and Yang (2018, s. 15) tutkivat kognitiivisia ja heuristiikan tapoja, joilla ihmiset päättävät, jos jonkin on tai ei ole oikeaa tietoa.

Marsh and Yang (2018) nostavat yleisen ongelman liittyen kognition tuottamuksiin: jopa kaikkein skeptisin ihminen kallistuu luottamaan kuulopuheeseen totuutena. Osittain tämä johtuu tarpeesta onnistuneelle keskustelulle ja minkä vuoksi ihmisillä on taipuvaisuus mukailla muita keskustelun jäseniä. Kaikki jakavat oletuksen, että muut myötäillessään keskustelua ajattelevat samalla tavalla. Tämän takia ihmiset olettavat, että mitä muut sanovat on totta, tärkeää ja informatiivista eivätkä näe liioittelua liiallisena. (Marsh & Yang, 2018, s. 16). Tämä liittyy tietysti tiedon luotettavuuden arvioimiseen puhujan mukaan (Metzger & Flanagin, 2013) eikä moni ihminen suostu uskomaan, että heille puhuvat ihmiset tahallaan pettävät heitä tai että heitä syytettäisiin pettämisestä, minkä vuoksi ajatus disinformaatiosta ja ihmisistä sen levittäjinä luo paljon negatiivisempia tuntemuksia kuin misinformaatio (Hameleers ym., 2021). Misinformaatio näkyvyys on huomattavasti huonompi.

Historiallisesti misinformaation käyttäminen yleisen mielipiteen kyseenalaistamiseen on ollut eduksi sen käyttäjille. Niin sanotut ”toisenlaiset totuudet” hallitsevat valtaosan pyrkivien puhetta. Ideologiat perustuvat oletuksiin ja toisinajatteluun, mutta hyvin harvoin faktaan. Vuosisatoja tai vuosikymmeniä sitten esitetyt filosofiset tai ideologiset kysymykset voivat vaikuttaa kaukaisilta arkielämässä, mutta ne ovat keskinäinen osa politiikkaa, kauppaa ja johtavat usein kysymyksiä elämästä ja kuolemasta. (O’Connor & Weatherall, 2019, s. 25.) Voidakseen elää uskomustensa kanssa, jotka näkyvästi vastustavat todellisuutta, ihmisillä on motivaatio eristää tieto, joka menee heidän maailmankuvaansa vastaan. Tämä voi johtaa eri lähteistä tulevien viestien vähättelyyn ja niiden oikeuden kyseenalaistamiseen (Kunda, 1990).

Jatkuva kyseenalaistaminen tai toisto auttavat misinformaation leviämässä. Hyvin usein itselleen epäedullisen totuuden noustessa pintaan on yleistä käyttää yleistä litania, että päätöstä ei voi tehdä kiireessä, koska on liian paljon epätietoisuutta (O’Connor & Weatherall, 2019, s. 29). Yhä uudestaan ja uudestaan täysin pätevää tieteellistä tietoa

kyseenalaistetaan misinformaationa jonkun toisen etujen ajamiseksi (O'Connor & Weatherall, 2019).

Usein tietynlaiset luontaiset asenteet ja piirteet altistavat meitä misinformaatiolle ja yhä sen jakamiselle, koska nämä tekijät yhdessä olosuhteiden kanssa synnyttävät ehdollistumista. Kohdistettuina ovat henkilökohtaisella tasolla olevat tekijät, jotka selittävät, miksi ihmiset ovat alttiita väärälle ja harhaan johtavalle tiedolle (Chadwick & Stanyer, 2022). Kognitiiviset harhat (cognitive bias) rakentuvat systemaattisista kokemuksista ja eivät siksi ole spontaaneja (Chadwick & Stanyer, 2022). Yksittäisten ihmisten näkemys misinformaatiosta on kytköksissä mediasysteemiin, jonka alaisena he elävät ja sen omaamiin erikoispiirteisiin. Alue erot, lehdistön vapaus, luottamus mediaan ja koetun hallinnollisen korruption laajuus nähdään tekijöinä misinformaation leviämisessä. (Hameleers ym., 2021). Hameleersin (2021) tutkimuksessa kymmenestä Euroopan maasta tarkastelun tuloksena nähtiin, että etenkin yhteiskunnalla on vaikutusta kykyymme tunnistaa misinformaatiota. Maailmankuvan samankaltaisuuden tunnistamiselle on positiivisia vaikutuksia misinformaation korjaamisessa, mutta kun asetetaan kaksi eri maailmakuva vastakkain, misinformaation viestien pysyvyys on huomattavasti helpompaa (Walter & Tukachinsky, 2020).

4.3 Internet ympäristön edut misinformaatiolle

Maailman melkein kahdeksasta miljardista ihmistä, verkkokäyttäjiä on yli viisi miljardia vuonna 2025. Keskimääräinen päivittäinen käyttö käyttäjillä on kuusi ja puoli tuntia päivässä ja yli 350 miljoonaa verkkoalustaa on luotu internetin alusta tähän päivään mennessä. (Pelcen, 2025.) Nämä ovat vain osa verkko käyttöä tarkkailevien sivustojen tilastoista. Misinformaation luonne muuttuu riippuen ympäristöstä, jossa sitä liikkuu, mikä voi digitaalisissa ympäristöissä aiheuttaa ongelmia (Kaplan, 2018, s. 274). Internetissä tämä on sidottuna sivustoihin ja alustoihin ja niiden käytäntöihin sekä käyttäjäryhmiin. Ja kuten Forbesin (Pelcen, 2025) tekemästä kartoituksesta voi nähdä, internetin muodostavien sivustojen määrä on laaja.

Tiedon näkyvyyteen verkossa olevien alustojen käyttäjille vaikuttaa ensimmäisenä hakukoneet, ”portinvartijoiksi” useasti kutsutut välittäjät ja hakukoneisiin upotetut hakua personoivat algoritmit. Hakukoneet on jätetty omilleen ottamaan tietoa kuratoivan portinvartijan rooli 2000-luvun internetissä perinteisten kuratoinnin muotojen sijasta. (Aslett ym., 2024, s. 548.) Tiedontarjoajat internetissä eivät kuitenkaan välttämättä tilanteen mukaan tiedä mitä tietoa jakaa eteenpäin ja millä kriteereillä, ja samanaikaisesti millä tavoin opettaa informaatiota etsiviä löytämään oikean tiedon. Kaplanin (2018) mukaan massamedia ja muu viestintä ovat tärkeitä tiedontarjoajille, mutta tiedon saaminen on usein enimmäkseen passiivista, kun esimerkiksi hakukoneet yleensä vaativat aktiivista käyttöä tiedon löytämiseksi. Tämä vaatii hakijalta jo jonkinlaista jäsenettyä tietoa ja taitoa, jonka avulla he voivat etsiä tiedon tarpeeseensa vastausta. (Kaplan, 2018, s. 292.)

Verkkohakuympäristöissä on jopa suurempi riski puskea misinformaatiota eteenpäin etusivu uutisjutun tavoin. Vaikka on helppoa syyttää kaikesta algoritmeja, todellisuudessa internetin käyttäjillä ei ole oikeuksia ja hakukone algoritmeille ominaiset virheet ovat vain sivutuote sääntöjen puutteesta. Sivulliseen kohdistuvat riskit jätetään yhtä lailla tahallaan ja tahattomasti huomiotta, koska virheet nousevat vasta kokeiluiden ja epäonnistumisien kautta ja ne opetetaan koneille, osittain käyttäjänoikeuksia rikkoen, käyttäen käyttäjiä ja heidän tietojaan koneiden opettamisessa. Google ei pyri erottamaan oikeaa ja väärää tietoa ja siksi ne esitellään kaikille yhdessä, mikä voi johtaa esimerkiksi identiteettien vääristymiseen verkossa. (Kaplan, 2018, s. 281).

Hakukoneiden käyttö myös supistaa näkyvän tiedon määrää Kaplanin (2018) mukaan. Se mitä näemme fyysisessä maailmassa, eroaa paljon sijainnistamme. Jos siis lähtisimme saman tiedon tarpeen kanssa etsimään tietoa eri puolilla maailmaan, päätyisimme suurella todennäköisyydellä eri lopputuloksiin. Sen sijaan, jos kaksi ihmistä tekee haun samassa verkkoympäristössä samalla hakulausekkeella, heidän tuloksensa tulevat olemaan lähempänä identtistä ja silloin ne pakolta ovat samat kymmenen ensimmäistä osu-
maa Googlessa. (Kaplan, 2018, s. 281.) Hobbsin (2024) näkemys on eri. Kun kaksi ihmistä eri puolilta maata ja eri ikäryhmistä tekee haun samoja avainsanoja käyttäen heidän

tuloksensa todennäköisesti eroavat. Tämä johtuu hakukoneiden personoinnin kasvusta. Personointi ottaa huomioon yleensä maantieteellisen sijainnin, mitä digitaalista laitetta käytetään sillä hetkellä, hiljattain käytetyt avainsanat, hakuhistorian ja klikkausten määrä, sivustot, joita on koskaan käyttänyt verkossa, identiteettiin liittyvän informaation sosiaalisten alustojen kautta sekä sähköpostin sisällön. (Hobbs, 2024, s. 50–53.)

Mikä on väärää tietoa yhdelle, on todennäköisesti väärää tietoa myös toiselle. Vaikka tiedon faktaperäisyys muuttuu ajan myötä, hakukoneiden kontekstissa on suuremmissa vaarassa saada negatiivisia vaikutuksia, kun hakukone on väärässä. Tämän vuoksi on kriittisen tärkeää, että se rajattu määrä hakukoneita, joka meillä on käytössä, toimii oikein. Mutta vaikka hakukone syöttäisi samaa tietoa jatkuvasti tapa, jolla jokainen meistä etsii tietoa, todennäköisesti muuttuu joka kerralla ainakin aavistuksen verran (Kaplan, 2018, s. 281). Hakukoneet heijastavat ihmisluojiensa arvoja ja puolueita ja niin myös tulokset, joita niistä saa.

Jos internetiä katsoo kuin kirjastoa niin tämän kirjaston toimintaa rajoittaa vain kokoelman suuruus, rajallinen metadata ja hakemisto sekä huonokuva siitä ketkä ovat kirjastonhoitajia. Nousee ongelma, miten tästä kirjastosta voi poistaa kokoelmaa, kun kirjastonhoitajat eivät ole tunnettuja kaikille tai seuraa lainsäädäntöä kuten oikeat kirjastot. Internetissä ei yleisesti ole olemassa oikeutta poistaa väärää tietoa alustoilta. Sivustojen kriteerit tiedon poistamiseen ovat parhaimmillaan epäselviä. Esimerkiksi vielä 2016 vuonna YouTubella oli vain kahdeksan kriteeriä minkä varjolla tietoa pystyi poistamaan sivustolta ja joista vain yksi tuli lähelle misinformaation konseptia. Internetti on jatkuvasti kasvava kirjasto, jota hoitavat tiedonkäsittelijät teknikot, joiden työ on vain varmistaa kokoelman jatkuva kasvu. Tämän kriittisen faktan tietäen on hankalaa, melkein mahdotonta etsiä toimivaa ratkaisua misinformaation tunnistamiseksi, saati sen leviämisen hallitsemiseksi. (Kaplan, 2018, s. 279–280.)

Internet alustojen samankaltaisuus ja hakukoneiden homogeenisuus aiheuttaa useilla hankaluuksilla luotettavien lähteiden valitsemisessa. Ja vaikka perinteinen viisaus viittaa siihen, että väärää tietoa verkkohaulla arvioitaessa voi kerätä todisteita tiedon

luotettavuuden puolesta tai vastaan, tämän väitteen arvioimiseksi on vain vähän empiiristä näyttöä (Aslett ym., 2024, s. 548).

Aslett ym. (2024) tehdyllä tutkimuksella testattiin, että jos misinformaation totuuden mukaisuutta pyritään arvioimaan haulla, nostaako se todennäköisyyttä uskoa haettuihin lähteisiin huolimatta niiden laadusta. Tarkemmin he tutkivat verkossa tehtävin hakujen vaikutusta uutisten uskottavuuteen, jos niiden lukemiseen yhdistää samanaikaisesti faktantarkistuksen verkosta. Tutkijoiden mukaan tietotarjoavat tahot ja auktoriteetit rohkaisevat käyttäjiä etsimään uutisia ja tietoa suoraan hakemalla verkosta siinä uskossa, että se vähentäisi misinformaation vaikutusta, vaikka on hyvin vähän näyttöä tämän käytännön toimimisesta. (Aslett ym. 2024, s. 548.) Tutkimuksen tulokset osoittivat, että ihmiset, jotka etsivät tietoa verkossa ovat vaarassa tippua data tyhjiöihin tai informaatio tiloihin, joissa on tiedettävästi tietoa huonoista lähteistä. Tutkimuksessa paljastui myös huomattavin todistein, että etsimällä tietoa verkosta arvioidakseen uutisten faktapohjaisuutta vahvisti uutisten uskomista huonoista lähteistä, mutta ei lisännyt selkeästi luottamusta oikeisiin uutisiin valtamedia lähteissä. (Aslett ym., 2024, s. 548.)

Asiantuntijat ovat vasta alkamassa ymmärtämään internetissä muodostuneiden näennäisten organisaatioiden, tai liikkeiden, vaikutusta keskusteluun tärkeistä ajankohtaisista aiheista kuten ilmastonmuutos, eriarvoisuus tai terveydenhuolto (Chadwick & Stanyer, 2022). Nämä samat organisaatiot alustoillaan ylläpitävät suurta määrää toisen ajatteluun tarkoitettua mediasta, jotka usein syyllistyvät misinformaation jakamiseen. Ne myös rahoittavat kaikkea ajatushautomista ja virallisten dokumenttien luonnista aina poliittisiin kampanjoihin (Bennett & Livingston 2018; Helderma ym., 2021).

Misinformaatiota on huomattavasti hankalampaa jäljittää internetissä kuin disinformaatiota. Chadwickin ja Stanyerin (2022) mukaan yhteys harhaanjohtajan ja harhaan johdettavan välillä on suhteellinen tiettyyn kontekstiin. Onko kyseessä disinformaatio vai misinformaatio on nähtävissä vain tapauksen kontekstin avulla.

On olemassa vähän standardeja internetissä olevan tiedon laadulle sekä arvioimisille ja standardiin perustuvaa kansainvälistä systeemiä kaikille internettiin julkaistavalle

tiedolle ei ole. Digitaalista informaatiota on helppo muokata, väärinkäyttää ja luoda nimettömästi vahingon aiheuttamiseksi. Digitaalisen informaation mukautuvuus kärjistää ja pahentaa tiedon luotettavuuteen mahdollisesti liittyvistä ongelmista koituvia sivuvaiikutuksia ottaen huomioon, että digitaalisentiedon muokkaus on hankalaa jopa lähes mahdotonta huomata. Ja koska tieto internetissä on kansainvälistä luonteeltaan hankaloittaa se pyrkimyksiä saamaan yhtenäistä lainsäädäntöä laadun kontrolloimiseksi. (Metzger & Flanagin, 2013.)

Sisällön määrä, liikkuvuus ja vaihtelu on stratosfäärisen korkealla; mitä vähemmän käyttäjät ovat yhteydessä yhteisön kautta sitä enemmän heitä kontrolloi suosituksiin perustuvat algoritmit ja sosiaaliset kaaviot. Verkossa tapahtuva harmi kohdistuu myös ulos alustoilta, joilla se tapahtuu, ja alustoihin kohdistuva kritiikki niiden valvonnan vajavaisuuksista on noussut räjähdysmäisesti. Vastauksena näihin usein ajatellusti ihmiskyvyyllä ylitsepääsemättömiin ongelmiin nousi luontaisesti tekoälyn käyttö suurten verkkoyritysten, ja niiden johtajien, ajamina. (Gillespie, 2020.)

Ratkaisuja näihin ongelmiin ei tehdä käyttäjät ja lakien säätäjät mielessä vaan yritykseen sijoittavien eduksi, kun halutaan välttää alustojen luisuminen yhä polarisoivampaan vihapuheeseen (Gillespie, 2020), jotta voidaan välttää teknologiayritysten markkinoiden ja sosiaalisen arvon lasku. Tähän muutokseen tuli myös vauhtia, kun 2020 maailma luisui pandemiaan ja ihmistyöläiset lähetettiin työskentelemään kotiin (Magalhães & Katzenbach, 2020) tai lomautettiin. (Gillespie, 2020.)

Tietoa voidaan syöttää kohdistetusti tai kohdistamattomasti (Chadwick & Stanyer, 2022), mutta lopullisessa määränpäässä tulos on silti sama. Internetissä kaikki ovat lopulta vain sisällöntuottajia ilman selkeitä rajoja yksityisten ihmisten, yritysten tai organisaatioiden välillä. Kukaan internetissä ei erottele eriarvoisten lähteiden olemassaoloa samoissa konteksteissa. Chadwick ja Stanyer, (2022) kuvailevat median kautta käytetyn voiman vaihtelevan lähteen ja lopputuloksen mukaan. On tärkeää kaikessa mielessä selvittää kuinka sellainen voima voi muokata kansalaisten uskomuksia ja käyttäytymistä ja laajempaa vaikutusta ympäröivään maailmaan (Chadwick & Stanyer, 2022).

Tiedon liikkuminen puetaan yleensä luistavaksi sosiaalisesti interaktioksi eli korostetaan yhteisöllisyyttä ja kommunikaation helppoutta. Mutta todellisuudessa sisältöä meille jakavat algoritmit ja sosiaaliset kaaviot (Gillespie, 2020), joilla on usein vain hyvin alkukantaiset työkalut. Algoritmit eivät kyseenalaista tiedon oikeutta, ellei niille opeteta tätä tunnisteena. Sisällönmoderointi sosiaalisen median alustoilla pitää sisällään yleensä suurempia ja pienempiä osia, jotka muodostuvat yhdeksi toimivaksi kokonaisuudeksi. Tässä kokonaisuudessa on pienempi käytäntöjä valvova ryhmä valvomassa suurempaa ryhmää palkattuja moderoojia; suppea lista ohjeellisia linjauksia sopeutettuna ohjaamaan suurempaa listaa toimintoja ja niiden poikkeuksia; valtava yhteisö käyttäjiä kiinnitettynä mekanismiin, joka ilmoittaa epäkohdista tuottamalla pieniä osia käsitelystä datasta, joka liitetään sitä huomattavamasti suurempaan määrään väärinkäytöksiä. Tekoäly eli AI on tiettyjen ominaisuuksien kokonaisuus monissa eri muodoissa: se muuntaa valtavan määrän sille valmennettua dataa yksinkertaisiksi laskukaavoiksi, jotka voivat sitten käsitellä vieläkin valtavampaa määrää sisältöä. (Gillespie, 2020.)

Väite siitä, että moderaatio tällä mittakaavalla tarvitsee tekoälyä avukseen, on diskursiivinen perustelu tiettyjen määräysten käyttöön ottamiseen kuten uusien moderoojien palkkaukselle. Oikeasti tarkoituksena on tuottaa koulutettavaa dataa enemmän, jotta tulevaisuudessa palkattu työvoima voidaan syrjäyttää kyseisellä samalla tekoälyllä, jonka kehittämiseen heidät kutsuttiin. Samassa tilanteessa voidaan kieltää keskustelu muista lähestymistavasta kuten syvempi tiedustelu taustalla aina läsnä olevasta kapitalistisesta jatkuvan kasvun agendasta. Kapitalismi juuri nyt nähdään ainoana voimana, joka ajaa massiivisia alustoja kehityksessä eteenpäin. (Gillespie, 2020.)

Internet pakottaa luopumaan välikäsistä. Toisin kuin alustojen takana myllertävät voimat, internetin oikea käyttäjäkunta joutuu itse seulomaan läpi valtavia määriä internetissä olevaa tietoa omin käsin. Ihmiset ostavat verkosta palveluita ilman myyjien apua ja potilaat joutuvat tutkimaan ja valikoimaan hoitokeinoja ja niiden eroja verkkosivustoilla. Tulos on valtava henkilökohtainen taakka, jota jokainen kantaa löytääkseen tietoa verkosta. Perinteisesti tätä taakkaa ovat kantaneet alan asiantuntijat, mutta digitaalinen

media hankaloittaa monin keinoin kykyämme arvioida saamamme informaation luonnetta ja luotettavuutta. (Metzger & Flanagin, 2013.)

Digitaalinen media ei niinkään muuta kykyjämme arvioida informaatiota tai misinformaatiota vaan pakottaa meidät tekemään sitä yhä useammin ja suuremmissa määrin. Luopumiseen kokonaan toisen käden informaatiosta meitä vauhdittaa informaation löytyminen suurimmaksi osaa vain verkon alustoilta. Monessa yhteydessä ei ole muuta tapaa saada tietoa, ja verkosta löytyvä tieto on yleensä tärkeässä roolissa arkielämässä. (Metzger & Flanagin, 2013.) Internetissä on vähiten kitkaa vastustaa misinformaation leviämistä kaikista alustoista, joilla media toimii, ja verkkoympäristö kyseenalaistaa perinteisen käsityksemme luottamuksesta. Osa syy tähän on yleisön rooli tiedon jaossa ja levittämisessä, mutta myös sen luonnissa. Globaalin yhteisön riippuvuus vain internetissä olevasta tiedosta kasvaa vuosi vuodelta (Metzger & Flanagin, 2013).

Nyhan ja Reifler (2010) mukaan liian usein nousee tapauksia, joissa ihmisten internetistä saamille uskomuksille ei ole mitään pohjaa olemassa olevissa faktoissa; ei tarkkoja todisteita tai pohjaa asiantuntijan mielipiteeseen. (Chadwick & Stanyer, 2022, s. 4.) Internet vastaa usein tiedontarpeisiimme totuuden etsimisessä. On olemassa kuitenkin pitkä historia, jossa vallassa olevat ihmiset käyttävät hyväksi filosofista kysymystä ”Mikä on totuus?” tallatakseen kriittikkonsa (O’Connor & Weatherall, 2019, s. 25), mikä ominainen piirre, joka elää poliittisessa propagandassa.

Vaikka tutkimus näyttää, että yleisin personointi on sijaintiin perustuva (Kliman ym., 2015), hakukoneiden tulokset poliittisiin hakulausekkeisiin voidaan myös personoida individuaalisella tasolla ja siten käyttäjän maailmankuva voi johtaa lisäosumiin tuloksissa (Robertson, Lazer & Wilson, 2018), mikä taas voi lisätä ideologista yhteensopivuutta (Hu, Jiang, Robertson & Wilson; Aslett ym., 2024, s. 552.)

Viestinnän aikakauden jatkuva huolenaihe on väärät tai toisenlaiset totuudet ja hyökäykset faktatietoa vastaan. On tärkeää keskittyä seuraamaan miten uutisten ja viestien kuluttajat hahmottavat misinformaation. (Hameleers, 2021.)

5 KESKUTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa yhdistyy tutkimustulokset ja niistä rakennetut johtopäätökset. 5.1 on analyysi ja yhteenveto tutkimusentuloksista tutkimuskysymysten avulla ja sitten 5.2 keskustelen tutkimuksen aiheesta, rajoitteista ja tulevaisuuden mahdollisuuksista.

5.1 Analyysi ja yhteenveto

Tutkimusasetelman pohjalta haluttiin vastata kolmeen yleiseen kysymykseen. Tutkimus keskittyi selvittämään syitä misinformaation leviämiseen ja siihen johtavia lähtökohtia kuten tiedon luotettavuuden arvioiminen.

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin mitkä tekijät vaikuttavat hankitun tiedon luotettavuuteen: Yleisesti tiedonhaun tapa, lähteiden valinta ja niiden tarkistus auttaa jo tosi pitkälle tiedon luottavuuden arvioimisessa. Pitää myös yrittää muistaa, mistä aikaisempaa tietoa on saanut tai tarkistamaan omia olettamuksiaan. Koskaan ei kannata mennä takuuseen kauan sitten opituista asioista, mutta yleistä epäluuloisuutta kaikkea tietoa kohtaan kannattaa myös vältellä, jotta ei turhaa rasita omaa kognitiotaan. Ihmiskognitio on omiaan ajamaan luottamusta informaatioon etsimällä siitä meille tuttuja merkityksiä. Siksi itselleen kannattaa antaa aina välillä tauko jatkuvasta tiedon tulvasta, ellei halua aiheuttaa itselleen turhaa informaatio ylikuormitusta ja ahdistusta. Kun kohtaamme liika informaatiota, kykymme kiinnittää siihen tarkkaa huomiota estyy (Case Given & Mai, 2016, s. 76–79). On hyvä myös miettiä, millaisia ajatusmalleja vuosien varrella muodostuu liittyen tiedonhankinnan tapoihin.

Tutkimuksissa tutkittiin ihmisten sosiaalisia ja kognitiivisia heuristiikkoja liittyen tiedon lähteiden luotettavuuteen ja tiedon luotettavuuteen internetissä. Tutkimuksissa mainittiin myös lähtökohtia ja historiaa liittyen tiedon luotettavuuteen. Entisaikoina kun puhuttutieto oli kirjallista suuremmassa asemassa, saadun tiedon luotettavuutta arvioitiin enimmäkseen puhujan näkökulmasta ja heidän antaman tiedon luonnetta. Nykyään etenkin informaatiotieteissä keskitytään enemmän tutkimaan fyysisesti itse tiedon luotettavuutta eli informaation faktaperäisyyttä ja sen todistamista eri tutkimuskeinoin. Internetissä kuitenkin kummallakin lähestymistavalla on oma arvonsa tutkimuksessa.

Tiedon luotettavuuteen vaikuttaa myös ihmisille luontaiset ajatusmallit. Näitä ovat yleisesti nopean ja hitaan eli automaattisen ja reflektiivisen ajattelunmallit. Ajatusmallit auttavat meitä prosessoimaan ulkoa tulevaa tietoa eritavoin. Voimme käyttää aikaa tiedon sisällön, merkityksen ja luotettavuuden kysymyksiin, mutta voimme myös hyödyntää oikopolkua tai reagoida ehdollistuneiden mallien avulla nopeammin. Silti kummatkin ovat yhteydessä toisiinsa ja yhtä hyödyllisiä ajattelun ja päätöksenteon kannalta.

Käsityksemme tietoon liittyvistä faktoista muuttuu päivittäin, mikä vaikeuttaa meidän kykyämme tunnistaa oikea väärästä tiedosta, mutta sen ei kuitenkaan koeta olevan este todisteiden keräämiseen ja informoitujen päätösten tekemiseen. Vaikka digitaalinen media ja informaation määrä voi hankaloittaa varman tiedon saantia ja kyseenalaistaa sen luottavuuden, verkkoympäristö ja sosiaalinen media toimii samanaikaisesti myös kollektiivisen tietoisuuden apuna sekä tekee lähteiden käytöstä ja arvioinnissa helpompaa. Tiedon lähteiden tunnistamiseen vaikuttaa myös niiden muistaminen. Luotettavuuden kannalta on tärkeää tunnistaa väärät signaalit ja tiedostaa, että saamamme viestit vahvistuvat ajan myötä, mutta yhteys lähteisiin sen sijaan katkeaa.

Toisessa tutkimuskysymyksessä haluttiin tietää mitkä ovat yleisiä syitä misinformaation leviämiseen: Misinformaatio on inhimillisen toiminnan ja ihmisten luomien systeemien tuote. Jokapäiväiset mediaympäristöt ovat täynnä tietoa, mihin meillä ei ole taattua varmuutta. Väärät uutiset vaikuttavat meihin enemmän kuin oikeat ja kulkevat helpommin sosiaalisen median palstoilla. Misinformaatio hyötyy jatkuvasta toistosta, mihin moni nykyinen mediasysteemi myös kallistuu. Jatkuva misinformaation vaikutus tekee siitä paljon hankalampaa hankkiutua eroon jälkikäteen. Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä enemmän mahdollisuus väärrien viestien jakamiseen ryhmissä kasvaa. Joskus päätöksemme jopa perustuvat oletettuun misinformaatioon ja huijaukseen. Mediat hyödyntävät tietoon liittyvän skeptisyyden puuttumista hyväkseen ja lähestulkoon mikä tahansa uutisotsikko pääsee läpi seulasta nykyään ilman, että siihen kiinnitetään suurempaa huomiota. Yleisen keskustelun sujuvuuden vuoksi moni meistä taipuu myötäilemään toisia riippumatta vuorovaikutuksessa saadun tiedon laadusta tai autenttisuudesta.

Internetissä toimiva digitaalinen ja sosiaalinen media nostaa uusia haasteita tunnistaa tietoa mihin voi luottaa. Ihmisten tarvetta luottaa tunnettuihin signaaleihin ja viesteihin voidaan valjastaa väärän tiedon levitykseen, mutta suurimaksi osaa se johtaa tahattomasti misinformaation omaksumiseen. Toisaalta tätä samaa tietokäyttäjymisen piirrettä voidaan hyödyntää myös vahvistamaan oikeita viestejä ja positiivisia signaaleja ryhmien välillä etenkin, jos henkilöllä on jo vahva faktapohjainen maailmankatsomus, jolloin he ovat paljon vähemmän vaarassa adoptoida misinformaatiota huonoista lähteistä. Ja tästä syystä medialukutaidon tärkeys on yhä tärkeämpää opettaa niin nuoremmalle sukupolvelle tai muistuttaa aikaisempaa sen relevanttiudesta.

Kaikukammioita syntyy helposti eri verkossa toimien ryhmien ympärille, koska on helpompaa luopua omasta kriittisyydestä tietoa kohtaan sosiaalisen ja taloudellisen paineen alla. Luontaisesti on paljon helpompaa toimia yhdessä muiden kanssa kuin heitä vastaan. Jokainen meistä on ympäristömme tuote ja juuristaan on hankalaa irrottautua kasvettuaan tietyssä ympäristössä koko elämänsä.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin miten internet ympäristönä voi edesauttaa misinformaation leviämässä: Internet on kasvanut räjähdysmäisesti sitten 90-luvun alkuaikojen jälkeen. Tiedon näkyvyyteen vaikuttaa verkossa eniten hakukoneet ja personoivat algoritmit. Tiedon kuratointi on nykyään kiinni huomattavan pienestä määrästä 'portteja' joiden kautta informaatio kulkee meille ja joiden kautta meidän täytyy sitä hakea. Välillä on kuitenkin epäselvää tietävätkö tietoa tarjoavat tahot, mitä tietoa maailmalle kuuluisi jakaa ja mistä hankkiutua eroon. Saamme passiivisesti jo niin paljon tietoa, että välillä unohtuu, miten aktiivisesti tietoa haetaan. Aktiivinen tiedon hakeminen edellyttää meiltä tiedon jäsentelyn taitoa.

Internetissä on vaarallisen helppoa jakaa misinformaatiota toiselle. Järjestelmien tekemät virheet on helppo sivuuttaa, mutta niitä ei tulisi sulkea pois tietoisuudestaan. Internet hakukoneet yhdessä kuluttamamme median kanssa kaventaa saamamme tiedon määrää. Personointi voi luoda illuusion siitä, että jokainen hakutuloksemme on uniikki, mutta todellisuudessa personoinnin tuottama profiili kattaa olemattoman pienen osan maailmasta ja sen tiedosta ja välillä meille ei tarjota mitään muuta kuin tuon profiilin

tuottamaa tietoa. Tämä jälleen kerran nostaa riskin kaikukammioihin, data tyhjiöihin ja väärän informaation tiloihin putoamisesta. Internet jatkaa kasvamistaan, mutta meidän maailmamme voi jatkossa kutistua suhteellisenä siihen.

Käytännössä faktantarkistus on vaikeaa. Tutkimuksen mukaan on hyvin vähän näyttöä siitä, että jälkikäteen tapahtuva korjaaminen auttaisi ihmisiä oikean tiedon saamisessa. Tiedon ekosysteemissä misinformaatiolle ei voi antaa mahdollisuutta levitä. Mutta on hankalaa säätää lakeja ja linjauksia, kun informaatio vaikuttaa kansainvälisellä ja globaalilla tasolla.

Tiedon vaihtuvuus internetissä ylittää ymmärryksen. Nyky-yhteiskunta rakentuu enemmän internetin vaikutuksen alaiseksi kuin että yhteiskunta vaikuttaisi internetin ympäristöihin. Internet pakottaa luopumaan toisen käden tiedosta, mutta myös jatkuvasti kannustaa meitä sen käyttämiseen. Tämä vastakkainasettelu on internetille ominainen paradoksi, niin heikkous kuin vahvuus. Tutkimus osoittaa, että joudumme pakosti yhä enemmän tekemiseen väärän tiedon kanssa tahdomme huolimatta internetin ansiosta.

5.2 Pohdinta

Internetissä voi hyvin helposti unohtaa kaiken teknologian keskellä, että pohjimmiltaan me olemme yhä ihmisiä, ja että oma tietokäyttäytymisemme on pääasiallinen syy misinformaation leviämiseen. Tietysti siinä avustavat myös teknologian kehittyminen tiettyyn suuntaan ja tiettyjen käytäntöjen muuttuminen ja mahdollinen disinformaatio.

Mahdollisuuksia väärinkäsityksille ja väärän tiedon adoptoimiselle on enemmän, mitä suurempi määrä tietoa on käytettävissä. Rajattu määrä lähteitä johtaa rajattuun vastaukseen, kun suuri määrä lähteitä johtaa monisyisempään vastaukseen. Mielipiteitä, näkökulmia ja haaroja tiedon tarpeeseen löytää paljon enemmän ja ei ole olemassa helppoa yksittäistä vastausta, johon voisi luottaa. Mutta moni pyrkii pysymään siinä uskossa, että suoriin helppoihin vastauksiin voi luottaa kuten aina ennen. Unohtuu että kyse ei ole parin ihmisen välisestä normaalista arkipäiväisestä keskustelusta, jossa liioittelu ja spekulointi ei vaikuta ympäröivään maailmaan. Kaikkein mitä

verkkosivustoilla kulkee ei voi luottaa sokeasti, se tieto on ihan yhtä kyseenalaista kuin mikä tahansa puhuttu tarina, joka kulkee kymmenen eri ihmisen kautta ennen kuin se kuuluu omille korville. Ihmisillä on kuitenkin taipumus luottaa tiedon tarpeissaan heille kerrottuihin tarinoihin.

Kun tarkastellaan oikeasti omalle hyvinvoinnille ja tai muuten elintärkeää informaatiota, siihen kannattaa käyttää enemmän henkilökohtaisia resurssejaan välttääkseen riskin misinformationin saamiseen tiedon tarpeen edessä. Tilastotietoa on hyvä aina tarkistaa useammasta lähteestä välttääkseen mahdollisesti taustalla vaikuttavia puolueellisia tahoja, kuten kaupallisia organisaatioita.

Kaikesta huolimatta väärän ja oikean tiedon raja on häilyvä. Internetti on luonut täysin uudenlaisen sukupolven, joka on täysin riippuvainen siellä käydystä keskustelusta ja jae-tuista mielipiteistä. Luettujen tutkimusten pohjalta näkee hyvin, että meitä ympäröivät systeemit eivät ole virheettömiä. Yhteiskunnassa vallitsee myös yleinen luottamuksen pula asiantunteviin lähteisiin. Yhä useammin keskustelu verkossa on radikaalisti polarisoivaa ja sen sijaan, että voisi antaa rakentavaa kritiikkiä eri puolien välillä vastaan tulee jyrkkä mieltään muuttamaton muuri, joka kieltäytyy ottamasta mitään eriävää mielipidettä vastaan. Keskustelu eri puolien välillä tuntuu täysin mahdottomalta ja joka päivä eri ryhmät kasvattavat erojaan toisiinsa yhä suuremmiksi.

Medialukutaito on tärkeä työkalu, jonka tärkeyttä tutkitaan aiheeseen liittyen etenkin kasvatustieteissä. Esimerkiksi informaatiotutkimuksessa tutkitaan enemmän tiedonhankinnan käytäntöjä tiedon tarpeen edessä kuin mitä hausta saatava tieto merkitsee yhteiskunnalle ja kuinka siihen pitäisi aina suhtautua kriittisesti. Tämä objektiivinen tapa lähestyä tiedonhankkimista on myös, miten tietokoneet lähestyvät tiedonjäsentelyä ja miksi algoritmit välillä, miten sattuu. Ne perustuvat linkki hierarkiaan ja personointiin eivät niinkään mihinkään ideologiaan oikean informaation suojaamisesta. Tietyssä mielessä väärä tieto on tuottavampaa kuin oikea ja sen leviämistä voidaan jopa edesauttaa kaupallisen voiton tavoittelussa, mikä heijastuu heti myös hakutyökaluihin. Tekoäly on hyvä esimerkki tästä. Vaikka tekoäly on ollut mukana tiedonhaun teknologioissa jo huomattavan aikaa se ei ole tuottavuuden takaaja. Mutta kun generatiivinen tekoäly saapui

yleiseen tietoisuuteen äkkiä mistään muusta ei puhutakaan kuin tekoälyn mahdollisuuksissa.

X/Twitteristä mahdollisesti oppien muut alustat voivat saada livekuvan siitä, mitä täysin valvonnan heittäneelle alustalle voi tapahtua ja parantaa oman alustan luotettavuutta ja arvoa X/Twitterin kaltaiseen alustaan verraten. Toisaalta tämä voi myös tuudittaa ihmiset siihen uskoon, että muilla alustoilla ei voi liikkua misinformaatiota kuten X/Twitterissä liikkuu, koska niillä on valvontaa. Todellisuudessa mikään alusta ei toistaiseksi ole täysin luotettava, koska suurten teknologia firmojen johto on yhä enemmän luisumassa omavaltaiseen eikä lainsäätelymään valvontaan. Ja suurelta osin tähän vaikuttaa medialustojen alkuperäisyyttä.

Lainatakseni Southwell, Thorson & Sheble (2018) teoksesta nopeasti: on hyvä tehdä ero misinformaation ja väärinkäsitysten välille, koska se valottaa useita eri reittejä tulevaisuuden tutkimukselle. Misinformaatio toimii välillä sateenvarjotermin tavoin useammalle eri ilmiölle. Se yleisessä käsitteen luonnossaan supistaa näkemyksiämme tutkimuksia tehdessä. Kaikki misinformaatio ei aiheuta väärinkäsityksiä. On hyvä ymmärtää milloin misinformaatiolla ei ole vaikutusta. Toinen on, että kaikki väärinkäsitykset eivät juonna juuriansa misinformaatioon. Ihmiset ovat pohjimmiltaan luottavat toistoon, tunnustettaviin merkkeihin ja koheesioon. Tämä tarve voi johtaa vääriin ymmärryksiin ja väärinkäsitysten syntyymiseen suuremmissa kokonaisuuksissa, jotka eivät alun perin kumpua muualta saadusta misinformaatiosta (Kahneman 2011; tässä Southwell, Thorson & Sheble, 2018, s. 289).

Mahdollisuudet tulevaisuuden tutkimuksille ovat virtuaalisesti loputtomat. Internet on aina muutoksen alaisena ja asiat, jotka tänään nähdään ratkaisuna ongelmaan voivat jo huomenna epäonnistua samassa asiassa. Siksi näen, että jatkuva tutkimus misinformaatioon tulevaisuudessa on suositeltavaa. Tärkeänä tutkimusmenetelmänä ajatellen etenkin internettiä on tarkastella tai ottaa osaa eri yhteisöjen toimintaan nettifoorumeilla ja sosiaalisessa mediassa eli tehdä nettietnografista tutkimus. Parhaimman kuvan misinformaation leviämisestä saa sitä ajankohtaisesti seuraamalla ja tarkastelemalla. Silti esimerkiksi sosiaalisen median tiedon datan louhintaan liittyy aina eettisiä ongelmia, jotka

voivat hankaloittaa tutkimuksen tekemistä. Tällä hetkellä suurin osa tutkimuksista toteutetaan kyselyinä verkkokäyttäjiltä tai kutsumalla ihmiset osaksi testiä ja kartoittamalla niiden tuloksia tai käyttämällä ennustavaa tilastotiedettä. Hyvin usein suora vuorovaikutteinen kommunikaatio internetissä toimivien kanssa jätetään tutkivalle journalisille, mutta mielestäni lukemieni tutkimuksia ajatellen lähempi internet ympäristön tarkastelu olisi myös hyvä toteuttaa akateemisen tutkimuksen kautta.

Internetissä, ja erityisesti sosiaalisessa mediassa, ollaan yhä enemmän siirtymässä nopean ja vaivattoman tiedonhankinnan ja jakamisen kulttuuriin. Lyhyensisällönmalli on sisältöä, jossa jaetun tiedon elinikä on hyvin lyhyt, mutta tätä sisältöä on helppoa ja nopeaa tuottaa suuria määriä ja se on yhä enemmän suosiossa. Lyhytkestoinen sisältö edellyttää hyvin nopeaa ajattelua päätöksissämme kuluttaa ja jakaa sisältöä. Aikaa tehdä syvempää pohdiskelua ei ole, kun katselee TikTok, YouTube-shorts ja Instagram reel videoita. Myös jakaminen on tehty mahdollisimman mutkattomaksi, jotta hetken katselun jälkeen jokaisella käyttäjällä on mahdollisuus siirtää tämä kokemus eteenpäin seuraavalle tarkastelijalle. On noussut suosittu käsite *doom scrolling*, joka viittaa siihen kohtuuttoman suureen määrään aikaan, jota käytämme puhelimen sosiaalisen median sovellusten selaamiseen välttämättä saamatta siitä mitään oikeaa hyötyä elämässämme. Tutkimusta misinformaation leviämiseen kannattaa tulevaisuudessa keskittää tämän lyhyenvideomuodon tarkasteluun myös.

Tässä tutkimuksessa pystyin vain hyvin suppeasti esittämään tietoa tutkimusasetelmaan liittyvien aineistojen pohjalta. Aiheen rajaaminen tuntui hankalalta, välillä melkein ylitsöpääsemättömältä, joten aiheen rajaaminen tutkimuskysymyksillä on tärkeää, kun tekee kirjallisuuskatsausta tässä mittakaavassa. Saadut tulokset ovat myös hyvin yleislaidulliset eivätkä ne mene hirveästi syvempään tutkimukseen. Toisaalta tämä oli tietoinen valinta, koska en kokenut olevani valmis tai osaavani kuvata tarpeeksi yksityiskohtaisesti rajatumpia kysymyksiä. Tämän vuoksi päädyin etsimään laajempaa kuvaa tutkimusasetelmaan.

6 LÄHTEET

- Aslett, K., Sanderson, Z., Godel, W., Persily, N., Nagler, J., & Tucker, J. A. (2024). Online searches to evaluate misinformation can increase its perceived veracity. *Nature (London)*, 625(7995), 548–556. <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06883-y>
- Baumann, F., Lorenz-Spreen, P., Sokolov, I. M., & Starnini, M. (2020). Modeling Echo Chambers and Polarization Dynamics in Social Networks. *Physical Review Letters*, 124(4), 048301–048301. <https://doi.org/10.1103/PhysRevLett.124.048301>
- Case, D. O., Given, L. M., & Mai, J.-E. (2016). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior* (Fourth edition.). Emerald Publishing Limited.
- Chadwick, A., & Stanyer, J. (2022). Deception as a Bridging Concept in the Study of Disinformation, Misinformation, and Misperceptions: Toward a Holistic Framework. *Communication Theory*, 32(1), 1–24. <https://doi.org/10.1093/ct/qtab019>
- Garrett, R. K. (2009). Echo chambers online?: Politically motivated selective exposure among Internet news users. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(2), 265–285. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2009.01440.x>
- Gillespie, T. (2020). Content moderation, AI, and the question of scale. *Big Data & Society*, 7(2). <https://doi.org/10.1177/2053951720943234>
- Hameleers, M., Brosius, A., Marquart, F., Goldberg, A. C., van Elsas, E., & de Vreese, C. H. (2022). Mistake or Manipulation? Conceptualizing Perceived Mis- and Disinformation among News Consumers in 10 European Countries. *Communication Research*, 49(7), 919–941. <https://doi.org/10.1177/0093650221997719>
- Hobbs, R. (2024). *Media Literacy in Action: Questioning the Media* (2.ed.). Rowman & Littlefield Publishers.
- Honkanen, H., & Arena-Innovation, julkaisija. (2023). *Vaikuttamisen psykologia: mielen muuttamisen tiede ja taito* (1. nidottu (pehmeäkantinen) painos.). Arena-Innovation Oy.
- Hovland, I.L. Janis, J.J. Kelley. (1953). *Communication and Persuasion*. Yale University Press, New Haven, CT

- Hwang, Y., & Jeong, S.-H. (2023). Education-Based Gap in Misinformation Acceptance: Does the Gap Increase as Misinformation Exposure Increases? *Communication Research*, 50(2), 157–178. <https://doi.org/10.1177/00936502221121509>
- Kliman-Silver, C., Hannak, A., Lazer, D., Wilson, C., & Mislove, A. (2015). Location, location, location: The impact of geolocation on web search personalization. *Proceedings of the ACM SIGCOMM Internet Measurement Conference, IMC, 2015-*, 121–127. <https://doi.org/10.1145/2815675.2815714>
- Llanos E (2019) Platforms want centralized censorship. That should scare you. *Wired*, 18 April. Available at: <https://www.wired.com/story/tumblr-porn-ai-adult-content/> (accessed 3 August 2020).
- McKenzie, P. J. (2003). A model of information practices in accounts of everyday-life information seeking. *Journal of Documentation*, 59(1), 19–40. <https://doi.org/10.1108/00220410310457993>
- METZGER, M. J., & FLANAGIN, A. J. (2013). Credibility and trust of information in online environments: The use of cognitive heuristics: Biases and constraints in communication: Argumentation, persuasion and manipulation. *Journal of Pragmatics*, 59, 210–220.
- Metzger, M. J., Flanagin, A. J., & Medders, R. B. (2010). Social and Heuristic Approaches to Credibility Evaluation Online. *Journal of Communication*, 60(3), 413–439. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2010.01488.x>
- O'Connor, C., & Weatherall, J. O. (2019). *The Misinformation Age: How False Beliefs Spread* (1st ed.). Yale University Press.
- Pelcen, L. (2025) *Internet Usage Statistics in 2025*. Forbes <https://www.forbes.com/home-improvement/internet/internet-statistics/> (käytetty 22 tammikuuta 2025)
- Robertson, R. E., Lazer, D., & Wilson, C. (2018). Auditing the Personalization and Composition of Politically-Related Search Engine Results Pages. *Proceedings of the 2018 World Wide Web Conference*, 955–965. <https://doi.org/10.1145/3178876.3186143>

- Savolainen, R. (2007). Information behavior and information practice: Reviewing the “umbrella concepts” of information-seeking studies. *The Library Quarterly (Chicago)*, 77(2), 109–132. <https://doi.org/10.1086/517840>
- Southwell, B. G., Thorson, E. A., Sheble, L., EMILY A. THORSON, LAURA SHEBLE, & BRIAN G. SOUTHWELL. (2018). *Misinformation and Mass Audiences* (1st ed.). University of Texas Press. <https://doi.org/10.7560/314555>
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “Fake News”: A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- Vraga, E. K., & Bode, L. (2020). Defining Misinformation and Understanding its Bounded Nature: Using Expertise and Evidence for Describing Misinformation. *Political Communication*, 37(1), 136–144. <https://doi.org/10.1080/10584609.2020.1716500>
- Vilkka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Art House.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science (American Association for the Advancement of Science)*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- Walter, N., & Tukachinsky, R. (2020). A Meta-Analytic Examination of the Continued Influence of Misinformation in the Face of Correction: How Powerful Is It, Why Does It Happen, and How to Stop It? *Communication Research*, 47(2), 155–177. <https://doi.org/10.1177/0093650219854600>
- Wardle C. (2017). Fake news. It’s complicated. *First Draft*. <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated>